

УДК 373.3.016:81'243:376-056.36
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.48.73-78

Виспінська Наталія Михайлівна
доктор філософії, асистент
кафедра іноземних мов для гуманітарних факультетів
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна
n.vyspinska@chnu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5705-4291>

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація: Україна продовжує робити кроки у напрямку реформування та вдосконалення всіх напрямків суспільного життя, зокрема й освіти. Відповідно до Концепції Нової української школи, на уроках іноземної мови потрібно основну увагу приділяти формуванню іншомовної комунікативної компетентності учнів. Це дасть можливість усім, включаючи учнів з особливими освітніми потребами, ефективно взаємодіяти в сучасному світовому мультинаціональному просторі. Початковий етап навчання іноземної мови особливо важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетентності, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Важливим засобом ефективного формування іншомовної комунікації є розвиток емоційної складової інтелекту, що допомагає правильно реагувати в різних ситуаціях, заводити нові знайомства, вибудовувати дружні відносини тощо. Мета статті полягає в розкритті особливостей розвитку емоційного інтелекту як передумови формування іншомовної комунікативної компетентності в інклюзивних класах початкової школи у дітей-аутистів, оскільки щороку їх кількість в Україні зростає на 30%. Нами використано такі методи дослідження, як теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел із метою визначення теоретичних основ означеної проблеми. Проаналізовано психологічні особливості дітей з аутизмом; розкрито суть поняття «емоційний інтелект», особливості його розвитку та вплив на формування англійської комунікативної компетентності; наведено приклади вправ, що сприяють розвитку емоційного інтелекту та формуванню комунікативних умінь на уроках англійської мови.

Ключові слова: емоційний інтелект; англійська мова; аутизм; нова українська школа; особливі освітні потреби.

Вступ. Пріоритетні завдання реформування національної системи освіти, що нині відбувається в Україні, – створення комфортних, сприятливих умов, у яких кожен учень, без винятку, відчуватиме свою успішність та інтелектуальну спроможність, зможе розкрити свої здібності і таланти, а також розроблення ефективної системи інклюзивного навчання. Мета Нової української школи полягає у всебічному, гармонійному розвитку та соціалізації особистості, яка здатна самовдосконалюватися, навчатися впродовж життя, взаємодіяти з оточуючими та жити в суспільстві [8]. До 10 ключових компетентностей, визначених Новою українською школою, належить спілкування іноземною мовою.

Відповідно до цього, вагомого значення набуває проблема формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах інклюзивного навчання, що у майбутньому давали б можливість учням ефективно взаємодіяти в сучасному світовому мультинаціональному просторі.

Важливим засобом ефективного формування іншомовної комунікації постає розвиток емоційної складової інтелекту, що допомагає краще розуміти себе та інших, під час кризи керувати своїми емоціями, вчитися на власному досвіді, правильно інтерпретувати емоції учасників комунікативної діяльності, уникати конфліктів, правильно реагувати в різних ситуаціях, заводити нові знайомства, вибудовувати дружні відносини, розкривати лідерський потенціал, визначати своє місце в соціумі [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку емоційного інтелекту на уроках іноземної мови стали об'єктом досліджень Х. Оза (H. Oz), К. Жиркова (K. Жиркова), Т. Зарезаде (T. Zarezadeh), А. Галожка (A. Gałazka), Є. Ключова (E. Klueva), М. Пантілеєва (M. Пантілеєва) тощо. Н. Бігунова (N. Бегунова), Ф. Голшан (F. Golshan),

Н. Педмеді (N. Padmadewi), О. Скл'оміна (O. Скл'оміна) та інші приділяли значну увагу навчанню англійської мови (далі – АМ) учнів з особливими освітніми потребами, розладами аутичного спектра (далі – РАС), зокрема. Переваги розвитку емоційного інтелекту для формування комунікативної компетентності досліджували А. Петрович (A. Petrovici), Т. Добреску (T. Dobrescu), М. Ебрагімі (M. Ebrahimi). Розвитку емоційного інтелекту у дітей з РАС присвятили свої наукові розвідки В. Гордєєва (V. Гордєєва), Н. Шах (N. Shah).

Аналіз навчально-методичної літератури свідчить, що зазначені дослідження не розв'язують проблему розвитку емоційного інтелекту як передумови формування іншомовної комунікативної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами. Зокрема, особливої уваги заслуговують питання розвитку емоційного інтелекту на уроках АМ в інклюзивному середовищі та його вплив на формування іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі у дітей із РАС.

Мета статті полягає в розкритті особливостей розвитку емоційного інтелекту як передумови формування іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі у дітей з РАС.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: проаналізувати певні психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку з РАС; розкрити суть поняття «емоційний інтелект», особливості його розвитку в дітей із РАС та його вплив на формування англійської комунікативної компетентності; навести приклади вправ, які сприяють розвитку емоційного інтелекту та формуванню комунікативних умінь на уроках АМ в умовах інклюзивного середовища.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел із метою визна-

чення теоретичних основ означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У процесі демократизації українського суспільства неабиякого поширення набувають ідеї гуманізації освіти й пріоритетів особистості. Національною радою реформ інклюзивне навчання визнано одним із пріоритетів розвитку держави [15].

Інклюзія – це процес взаємного наближення членів суспільства – тих, хто становить «нормальну» більшість, та тих, хто є «інакшим» і має особливі потреби [2]. Українське суспільство, як посттоталітарне, тривалий час продовжувало традицію ізоляції, сегрегації та маргіналізації людей із фізичними або інтелектуальними вадами. Від часу прийняття Саламанської декларації до реальних кроків із впровадження інклюзивної освіти в Україні минуло більше двадцяти років, і наразі можна говорити тільки про її початковий етап та поступове входження цієї теми до широкого суспільного дискурсу [19]. Однак цей процес дуже важливий і, хочеться вірити, незворотний, адже «освіта визначає рівень розвитку держави. Інклюзивна ж освіта визначає рівень розвитку суспільства, у якості ми живемо. А це рівень гуманності й толерантності у ставленні до «не таких, як ти сам» [9].

Саламанською декларацією щодо освіти осіб з особливими потребами зазначено, що фундаментальний принцип інклюзивної школи полягає у тому, що всім дітям потрібно навчатися разом, незалежно від труднощів у навчанні або наявності різниці між ними. Інклюзивні школи мають визнавати цю різницю і відповідно реагувати на різноманітність потреб учнів, підбираючи ефективні стилі навчання, систему оцінювання, і забезпечувати якісною освітою всіх дітей, застосовуючи належний навчальний план, організаційні заходи, стратегії викладання, використання ресурсів і співпраці зі спільнотами [23].

Переваги такої освіти в тому, що особа з вадами здоров'я, навчаючись поряд зі здоровими однолітками в інклюзивному класі, не тільки отримує знання, а й набуває необхідного соціального досвіду для входження у самостійне, відносно незалежне життя [6, с.91].

У 2019–2020 навчальному році 35% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти України організували інклюзивне навчання. За статистичними даними, в інклюзивних класах навчається 19345 учнів з особливими освітніми потребами [13]. Серед них понад сім тисяч випадків РАС. Представники громадських організацій, які займаються цим питанням, стверджують, що насправді ця кількість значно вища [11]. Згідно зі статистичними даними МОЗ України, з 2008 по 2013 рік захворюваність на розлади зі спектра аутизму зросла в 3,8 рази – з 2,4 до 9,1 на 100 000 дитячого населення [13]. Кожного року кількість дітей із діагнозом «аутизм» в Україні зростає на 30%, повідомляє Центр громадського здоров'я МОЗ. Згідно з даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), це одна дитина зі 160, за деякими іншими дослідженнями, кожна 88-ма дитина має аутизм [11].

РАС – один із найбільш розповсюджених розладів психічного розвитку в дітей, що поєднує атипові поведінкові характеристики й проявляється у складності організації спілкування та взаємодії з людьми, порушенні розвитку мовлення [1; 22].

Порушення емоційно-вольової сфери – провідна ознака при аутизмі. Саме тому дітей із РАС потрібно привчати до різних емоційних проявів, реакцій на них, проявів власних почуттів та встановленню комфортної дистанції під час спілкування.

Відомо, що діти з РАС, як і діти з нормо-типичним розвитком, потребують спілкування. Відмова від

комунікації є наслідком аутичного розладу, а специфічність розвитку комунікативної сфери перешкоджає оволодінню комунікативною компетентністю повною мірою [1].

Комунікативна сфера дітей із РАС характеризується: порушеною здатністю установлювати й підтримувати контакт з оточуючими людьми; недостатнім умінням керувати власною поведінкою під час спілкування; порушеним умінням розуміти і враховувати психологічні особливості учасників спілкування; порушеним умінням приймати, утримувати і передавати ініціативу у спілкуванні, адекватно завершувати спілкування; порушеним умінням психологічно правильно вступати в комунікацію, підтримувати бесіду, стимулюючи власну активність та активність інших учасників; зниженою здатністю прогнозувати комунікативну ситуацію, долати психологічні бар'єри; порушеним умінням оптимально використовувати вербальні та невербальні комунікативні засоби; зниженою здатністю проявляти спостережливість, оцінювати свої стосунки з людьми; утрудненим умінням формувати суб'єктивні уявлення про власну та чужу роль у комунікативній ситуації [1; 17].

У дитини з РАС компоненти мовленнєвої активності можуть бути розвинені неоднаково. Наприклад, при досить розвиненому мовленні дитина не здатна ініціювати спілкування; розвинене бажання спілкуватися, але сильно порушене мовлення; є вміння почати розмову і достатній словниковий запас, але дитина здатна вести лише монологи на одну тему [1; 17; 22].

Враховуючи те, що навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів [10], а метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування [3], постає необхідність на уроках АМ активно залучати дітей з особливими освітніми потребами, з РАС зокрема, до висловлення своїх думок, почуттів та ставлень, взаємодії з іншими особами усно, письмово та в режимі реального часу, використовуючи АМ.

Початковий етап навчання АМ особливо важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетентності, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Залучення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес вимагає від учителів переструктуризації професійної діяльності, творчого підходу до розроблення методики навчання і навчально-методичного забезпечення інклюзивного навчання, опанування інноваційними технологіями та спеціальними методами спільного навчання дітей із нормо-типичним розвитком і особливими освітніми потребами [7].

Створення максимально ефективного навчального середовища для формування іншомовної комунікативної компетентності передбачає врахування сильних сторін учасників освітнього процесу. Так, в інклюзивному середовищі варто відзначити, що діти з РАС мають виняткові знання та / або навички в певній галузі (такій як математика або географія), в них добре розвинена емоційна та механічна пам'ять (вони добре запам'ятовують рядків слів (наприклад, сценарії фільмів), візуальну та просторову інформацію (зокрема, карти), музику та ритм)) [16]. Діти-аутисти сприймають і запам'ятовують інформацію, подану з допомогою візуального супроводу, можуть відтворювати вивчене або почуте з опорою на гра-

фічні зображення [21]. Що стосується порушень навичок соціальної взаємодії, то на уроках АМ їх можна вдосконалювати, наприклад, під час вивчення теми «Моя сім'я», коли учні вивчають такі мовленнєві функції, як привітання, знайомство, вибачення, подяка. Переваги формування комунікативних вмінь у дітей з особливими освітніми потребами та з РАС, зокрема на уроках АМ, полягають в тому, що всі навички і вміння, пов'язані зі здатністю розуміти інших і бути зрозумілим, комунікувати та взаємодіяти з іншими АМ, в усіх учнів класу розвиваються поступово. Крім того, уроки АМ для учнів з РАС можуть викликати особливий інтерес та мотивацію. Адже їм подобаються види діяльності, пов'язані із запам'ятовуванням і повторенням, які є одними із найважливіших для вивчення іноземної мови [16]. Вивчення займенників, числівників, лексичних одиниць, словосполучень, фразеологічних одиниць, граматичних структур у взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу допоможе сформувати іншомовну комунікативну компетентність у дітей-аутистів. Головне завдання вчителя АМ у такому освітньому середовищі – бути гнучким та адаптовувати навчальні матеріали в такий спосіб, щоб були можливі соціальні взаємодії та розвитку соціальних навичок.

Оскільки іншомовна комунікативна компетентність передбачає формування вмінь ефективно будувати відносини з іншими, що вимагає налагодження певного емоційного зв'язку, то, на нашу думку, на уроках АМ доречно розвивати емоційний інтелект.

Емоційний інтелект трактують як «здатність людини розпізнавати емоції, розуміти наміри, мотивацію і бажання інших людей та свої власні, а також здатність керувати своїми емоціями та емоціями інших людей з метою розв'язання практичних задач» [2], здатність правильно тлумачити обстановку і справляти на неї вплив, інтуїтивно вловлювати те, чого хочуть і чого потребують інші люди, визначати їх сильні і слабкі сторони, не піддаватися стресу [14].

Емоційний інтелект як компонент успішної комунікації може бути розвиненим лише в процесі її перебігу. Науковці лінгводидактики вважають, що саме навчання іноземної мови значно впливає на формування особистості дитини та її емоційну сферу. Іноземна мова – інтегрований навчальний предмет, що охоплює весь спектр інтересів людини (літературу, мистецтво, політику, спорт) і робить його особистісно-значущим для учнів [5, с.35]. Вивчення іноземної мови супроводжується різними емоціями, такими як задоволення, тривога, нудьга, гнів, надія та гордість. Те, як учні можуть управляти таким широким спектром емоцій, впливає на атмосферу в класі. Якщо надати їм можливість для емоційної рефлексії на уроці, то вони зможуть спрямувати ці переживання на продуктивне навчання [18, с.38]. Розвиток емоційного інтелекту впливає на рівень володіння АМ, оскільки дозволяє учням адекватно реагувати на стресову ситуацію, визначає загальний настрій та адаптованість учнів до іншомовного навчання, мовленнєві вміння, академічний успіх школяра, розвиток іншомовних комунікативних вмінь, іншомовних вмінь у читанні та аудіюванні [24].

Дослідження вказують на позитивний взаємозв'язок між розвитком умінь керувати своїми емоціями й емоціями інших учасників комунікації та встановленням добрих міжособистісних стосунків з учасниками освітнього процесу на уроках АМ, формуванням ставлення учнів до своїх однолітків, а також успіхом у вивченні АМ, зокрема у формуванні іншомовної комунікативної компетентності [20].

Враховуючи вищесказане, вчителю доцільно ви-

користувати парні та групові види роботи на уроках АМ в інклюзивному середовищі. Важливо сформувати у дитини здатність і бажання спілкуватися, взаємодіяти, працювати в групі і відчувати себе її незамінним членом, враховуючи при цьому важливість кожного учасника і колективу в цілому [20].

Отже, емоційний інтелект відіграє важливу роль у формуванні мовних навичок і мовленнєвих умінь у процесі вивчення АМ, а достатній його розвиток постає передумовою успішного формування іншомовної комунікативної компетентності.

Розвиток емоційного інтелекту у школярів залежить від діяльності вчителя, починаючи з планування уроків і закінчуючи типом взаємин у класі як між учнями, так і між учителем і дітьми [5, с.35]. Адже вчитель на уроці є лідером та зразком поведінки, і якщо він усвідомлює роль емоцій в оволодінні АМ, та вміє ними управляти, то учні поступово навчаються цих вмінь [18, с.39].

На сьогодні у підручниках, рекомендованих МОН України для навчання АМ в початкових класах, відсутні навчальні матеріали, які б дозволяли вчителям ефективно працювати з учнями з особливими освітніми потребами, з аутистами зокрема. Вважаємо за необхідне розробити такі додаткові завдання. Наведемо приклади вправ для розвитку емоційного інтелекту в початкових класах НУШ в межах реалізації змістової лінії «Усна взаємодія».

Приклад 1. Хто як говорить?

Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою на графічні зображення та озвучення, парна, усна, тренувальна, аудиторна, з ігровим компонентом (за класифікацією О. Сіваченко [12]).

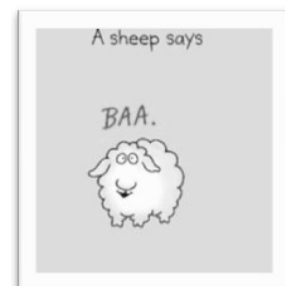
Вид вправи: читання та прослуховування ключових лексичних одиниць, імітація зразків мовлення.

Мета: налагодити контакт, розвивати емоційне спілкування, ознайомити з новими лексичними одиницями, розвивати мовленнєву активність з допомогою використання звуконаслідувань, слухову увагу, розуміння мовлення інших, бажання взаємодіяти та спілкуватися з іншими.

Обладнання: підручник АМ для 2-го класу Quick Minds Unit 7 In the countryside (ст. 62), картки із зображенням тварин.

Хід: учитель демонструє зображення тварин, називає слова та імітує голос конкретної тварини (для дітей з аутизмом важливо, щоб на картці із зображенням тварини, було також написане слово АМ на позначення цієї тварини, а вчитель вимовляв нову лексичну одиницю, коли дитина дивиться на конкретну картку).

Завдання: Діти, поговорімо з тваринками їхньою мовою. Це корівка – a cow, вона каже moo. The cow says moo. Це баранчик – a sheep, він каже baa. The sheep says baa. Після цього діти працюють в парах – демонструють одне одному зображення тварин та імітують їхнє мовлення.

Приклад 2. Полічи.

Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептив-но-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою на графічні зображення та озвучення, парна, усна, тренувальна, аудиторна (за класифікацією О. Сіваченко [12]).

Вид вправи: імітація зразків мовлення з використанням ключових лексичних одиниць.

Мета: налагодити контакт, розвивати емоційне спілкування, розвивати мовленнєву активність з допомогою використання зразків мовлення, математичну компетентність, слухову увагу, розуміння мовлення інших, бажання взаємодіяти та спілкуватися з іншими.

Обладнання: підручник АМ для 2-го класу Quick Minds Unit 7 In the countryside (ст. 62), картки із зображенням тварин.

Завдання: Діти, погляньте на малюнок вправи три. Бабуся і дідуся не знають, скільки в них тварин, нам потрібно їх полічити. How many cows are there? There are two cows. Після цього діти працюють в парах – запитують одне в одного та відповідають, скільки тварин зображено на малюнку. За бажанням можуть додати речення, як говорять кожні з полічених тварин.

3 Look at the picture and count.

Приклад 3. Відгадай загадку – покажи відгадку.

Тип вправи: умовно-комунікативна, рецептив-но-репродуктивна, з повним керуванням, з опорою на графічні зображення та озвучення, парна, усна, тренувальна, аудиторна, з ігровим компонентом (за класифікацією О. Сіваченко [12]).

Вид вправи: імітація зразків мовлення з використанням ключових лексичних одиниць.

Мета: налагодити контакт, розвивати емоційне спілкування, розвивати мовленнєву активність з до-

помогою використання зразків мовлення, слухову увагу, розуміння мовлення інших, бажання взаємодіяти та спілкуватися з іншими, отримувати задоволення від взаємодії з однолітками.

Обладнання: підручник АМ для 2-го класу Quick Minds Unit 7 In the countryside (ст. 62), картки із зображенням тварин.

Завдання: Діти, погляньте на малюнок вправи один. Пограємо в гру «Відгадай загадку». Вчитель звертається, для прикладу, до одного з учнів: What is brown and says neigh? Учень відповідає: a horse. Після цього діти працюють у парах – загадують одне в одному загадки та відгадують їх.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на підставі результатів, отриманих у ході нашого дослідження, робимо висновок про необхідність розвитку емоційного інтелекту як передумови формування англомовної комунікативної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами. На уроках АМ вчителю необхідно адаптовувати навчальні матеріали відповідно до освітніх потреб учнів, використовувати парні та групові види роботи для того, щоб сформувати у молодших школярів здатність і бажання спілкуватися, взаємодіяти, працювати в групі і відчувати себе її незамінним членом. Успішність розвитку емоційного інтелекту в дітей із РАС залежить від того, наскільки учитель враховує психолінгвістичні особливості цієї категорії учнів при плануванні навчальної діяльності. Сприйняття, розуміння та запам'ятовування інформації будуть ефективнішими, якщо інформація буде подаватися візуально й періодично повторюватися. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розвитку соціальних навичок на уроках АМ в інклюзивному середовищі.

Список використаної літератури

1. Базима Н. *Розвиток мовлення дітей з аутизмом*. Київ: Літера ЛТД, 2019. 144 с.
2. Гоулман Д. *Емоціональний інтелект*. М.: АСТ, 2008. 487 с.
3. Державний Стандарт початкової освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ, 2018. 37 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Дмитренко А. Почему Новая украинская школа фокусируется на развитии эмоционального интеллекта. 2020. URL: https://zn.ua/EDUCATION/intellekt-uspeha-351443_.html (дата звернення: 02.04.2021).
5. Жиркова К.А. Влияние изучения иностранного языка в школе на формирование эмоционального интеллекта учащихся. *Педагогика и психология образования*, 2013. № 1. С.34-37.
6. Здрагат С.Г. Евалюація інклюзивної освіти: соціальна технологія її реалізації в українському освітньому просторі: дис. ... канд. соц. наук : 22.00.04 / Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2018. 265 с.
7. Іноземні мови. навчальна програма для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів 1-4 класи <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/inozemna-mova-poynasnyuvalna-znz-sznz-1-4-klas-belyaeva-xarchenko-finalna-zv.pdf> (дата звернення: 06.04.2021).
8. Концепція Нової української школи від 27 жовтня 2016 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.04.2021).
9. Порошенко М.А. *Інклюзивна освіта: навчальний посібник*. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
10. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р., N 588. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-p> (дата звернення: 03.04.2021).
11. Савчук Т. «Він безперспективний, у нас для нормальних черга»: історія однієї дитини з аутизмом в Україні, 2020. *Радіо Свобода*. <https://www.radiosvoboda.org/a/30522045.html> (дата звернення: 02.04.2021).
12. Сіваченко О.О. Навчання аудіювання англомовних драматичних творів студентів старших курсів мовних спеціальностей:

- дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. /Київський нац. лінгв. ун-т. Київ, 2009. 284 с.
13. Статистичні дані Міністерства освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani> (дата звернення: 02.04.2021).
 14. Стейн С.Дж., Бук Г.И. *Преимущества EQ. Эмоциональный интеллект и ваши успехи*. М.: Баланс Бизнес Букс, 2007. 191 с.
 15. Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020-2021 навчальному році: Лист МОН України № 1/9-495 від 31 серпня 2020 р. Київ, 2020. 14 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci> (дата звернення: 01.04.2021).
 16. Gałazka A., Dick-Bursztyn M. Supporting English Language Teachers in Teaching Autistic Primary School Learners. *The New Educational Review*. 2019. Vol. 58. № 4. P.191–207.
 17. Golshan F., Moinezhadeh M., Haddad Narafshan M., Afarinesh M.R. The Efficacy of Teaching English as a Foreign Language to Iranian Students with Autism Spectrum Disorder on Their Social Skills and Willingness to Communicate. *Iran J Child Neurol*. 2019. Vol.13(3). P.61–73.
 18. Kliueva E., Tsagari, D. Emotional literacy in EFL classes: The relationship between teachers' trait emotional intelligence level and the use of emotional literacy strategies. *System: An International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics*. 2018. № 78. P.38–53.
 19. Labinska B., Osovskaya I., Matiychuk O., Vyspynska N. Methodological Framework for the Interdisciplinary Literary Text Analysis. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2020. № 7 (2). P.155–178.
 20. Oz H., Demirezen M., Pourfeiz J. Emotional intelligence and attitudes towards foreign language learning: Pursuit of relevance and implications. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2015. № 186. P.416–423.
 21. Padmadewi N., Artini L. Teaching English to a Student with Autism Spectrum Disorder in Regular Classroom in Indonesia. *International Journal of Instruction*. 2017, Vol. 10. № 3. P.159–176.
 22. Shah N., Jameel F. Emotional intelligence assessment tool for children with autism spectrum disorder. *International Journal of Learning and Teaching*. 2019. P.213–219.
 23. UNESCO. Salamanca Declaration and Framework for Action on Special Needs Education. 1994. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427> (дата звернення: 01.04.2021).
 24. Zarezadeh T. The effect of emotional intelligence in English language learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2013. № 84. P.1286–1289.

References

1. Bazyma, N. (2019). *Rozvytok movlennia ditei z autyzmom [Language development in autistic children]*. Litera LTD [in Ukrainian].
2. Goleman, D. (2008). *Emotsionalnyiyy intellekt [Emotional intelligence]*. AST. [in Russian].
3. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity v Ukraini: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87 [State standard of primary education in Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 21, 2018 № 87]. Kyiv, 2018. 37 p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
4. Dmitrenko, A. (2020). Pochemu Novaya ukrainskaya shkola fokusiruetsya na razvitii emotsionalnogo intellekta [Why the New Ukrainian School focuses on the emotional intelligence development]. https://zn.ua/EDUCATION/intellekt-uspeha-351443_.html [in Russian].
5. Zhirkova, K. (2013). Vliyanie izucheniya inostrannogo yazyka v shkole na formirovanie emotsionalnogo intellekta uchashihsya [The influence of learning a foreign language at school on the formation of emotional intelligence of students]. *Pedagogy and psychology of education*, 1, 34-37. [in Russian].
6. Zdrahat, S.H. (2018). Evaluatsiia inkluzivnoi osvity: sotsialna tekhnolohiia yii realizatsii v ukrainskomu osvithnomu prostori [Evaluation of the inclusive education: social technologies of its implementation in the Ukrainian educational system] (Unpublished candidate dissertation). Zaporizhia Classical Private University. [in Ukrainian].
7. Inozemni movy. Navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh ta spetsializovanykh navchalnykh zakladiv 1-4 klasy [Foreign languages. curriculum for secondary and specialized educational institutions grades 1-4]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/inozemna-mova-poyasnyvalna-znz-sznz-1-4-klas-belyaeva-xarchenko-finalna-zv.pdf> [in Ukrainian].
8. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly vid 27 zhovtnia 2016 r. [The concept of the New Ukrainian School 27.10.2016]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
9. Poroshenko, M. (2019). *Inkluzivna osvita: navchalnyi posibnyk [Inclusive education: coursebook]*. Ahenstvo Ukraina. 300 p. [in Ukrainian].
10. Pro vnesennia zmin do Poriadku orhanizatsii inkluzivnoho navchannia u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 9 serpnia 2017 r., N 588 [On amendments to the Procedure for the organization of inclusive education in secondary schools: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 9, 2017, N 588]. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2017-p> [in Ukrainian].
11. Savchuk, T. (2020). «Vin bezperspektyvnyi, u nas dlia normalnykh cherha»: istoriia odniiei dytyny z autyzmom v Ukraini [«He is hopeless, normal children have to queue»: the story of a child with autism in Ukraine]. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/30522045.html> [in Ukrainian].
12. Sivachenko, O. O. (2009). Navchannia audiiuvannia anhlomovnykh dramatychnykh tvoriv studentiv starshykh kursiv movnykh spetsialnostei [Teaching Senior Linguistic Students Listening to Dramas in English] [Unpublished candidate dissertation]. Kyiv National Linguistic University. [in Ukrainian].
13. Statistic data. (2020). The Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://mon.gov.ua/ua/statistichni-dani> [in Ukrainian].
14. Stein, S.J., & Buk, G.I. (2007). *Preimuschestva EQ. Emotsionalnyiyy intellekt i vashi uspehi [Advantages of EQ. Emotional intelligence and your success]*. Balans Biznes Buks. [in Russian].
15. Shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvithnymi potrebamy u zakladakh zahalnoi serednoi osvity u 2020-2021 navchalnomu rotsi: Lyst MON Ukrainy № 1/9-495 vid 31 serpnia 2020 r. [On the organization of education of persons with special educational needs in general secondary education institutions in the 2020-2021 school year: Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 1 / 9-495 August 31, 2020]. Kyiv, 2020. 14 p.] <https://mon.gov.ua/en/npa/shodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci> [in Ukrainian].
16. Gałazka, A., & Dick-Bursztyn, M. (2019). Supporting English Language Teachers in Teaching Autistic Primary School Learners. *The New Educational Review*, 58 (4), 191–207.
17. Golshan, F., Moinezhadeh, M., Haddad Narafshan, M., & Afarinesh, M.R. (2019). The Efficacy of Teaching English as a Foreign Language to Iranian Students with Autism Spectrum Disorder on Their Social Skills and Willingness to Communicate. *Iran J Child Neurol*, 13 (3), 61–73.

18. Kliueva, E., & Tsagari, D. (2018). Emotional literacy in EFL classes: The relationship between teachers' trait emotional intelligence level and the use of emotional literacy strategies. *System: An International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics*, 78, 38–53.
19. Labinska, B., Osovska, I., Matiychuk, O., & Vyspynska, N. (2020). A Methodological Framework for the Interdisciplinary Literary Text Analysis. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7 (2), 155–178.
20. Oz, H., Demirezen, M., Pourfeiz, J. (2015). Emotional intelligence and attitudes towards foreign language learning: Pursuit of relevance and implications. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 186, 416–423.
21. Padmadewi, N., & Artini, L. (2017). Teaching English to a Student with Autism Spectrum Disorder in Regular Classroom in Indonesia. *International Journal of Instruction*, 10 (3), 159–176.
22. Shah, N., & Jameel, F. (2019). Emotional intelligence assessment tool for children with autism spectrum disorder. *International Journal of Learning and Teaching*, 213–219.
23. UNESCO. (1994). Salamanca Declaration and Framework for Action on Special Needs Education. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
24. Zarezadeh, T. (2013). The effect of emotional intelligence in English language learning. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 1286–1289.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.
Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Vyspynska Nataliia

PhD, Assistant

Department of Foreign Languages for Humanities

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Chernivtsi, Ukraine

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A PREREQUISITE OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Abstract. Ukraine is undergoing a number of transformations, implementing reforms in various spheres, including education. According to the Concept of the New Ukrainian School, foreign language lessons should be focused on the formation of foreign language communicative competence in students, which in the future would enable everyone, including students with special educational needs, to interact effectively in today's global multinational space. Since foreign language learning starts in primary school, it is an essential stage for the sufficient and further development of communicative skills. Therefore, it is important that during this period the psycholinguistic foundations of foreign language communicative competence formation are laid. An important means of effective formation of foreign language communication is the development of emotional intelligence, which helps to respond appropriately to different situations, make new acquaintances, build friendships, and more. The aim of the article is to reveal the features of the development of emotional intelligence as a prerequisite for the formation of foreign language communicative competence in inclusive primary school classes for children with autism, as their number in Ukraine grows by 30 percent every year. The research is based on the methods of theoretical analysis and generalization of scientific data to identify the theoretical foundations of the problem. The psychological characteristics of children with autism have been analysed; the essence of the concept of «emotional intelligence» has been revealed, as well as the peculiarities of its development and its impact on the formation of English language communicative competence; examples of exercises that promote the development of emotional intelligence and the formation of communication skills in English lessons have been given.

Key words: emotional intelligence; English language; autism; new Ukrainian school; special educational needs.